

רעיונות מקוריים לדרשות שבועיות לשלוחים

יצא לאור בתאריך:
כז' אייר תשע"א

פרשה:
פרשת בהעלותך

כותרת:
מדוע הפכה המנורה לסמל היהודי המובהק ביותר?

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד

פרשת בהעלותך

מדוע הפכה המנורה לסמל היהודי המובהק ביותר?

השבוע שאל אותי בחור צעיר: ראביי, איפוא ה"חיי" שלך? למה אתה לא עונד אותו על הצוואר שלך? השבתי לו שאני עונד את זה מתחת לחולצה...

מהיכן באמת צמחה התופעה הזאת? ממתני ה"חיי" נעשה סמל של יהודים? ככל הנראה התופעה צמחה מתוך הביטוי הידוע "עם ישראל חיי". אמנם אין לדעת מתי התליון של "חיי" הפך לסמל יהודי כה מובהק, אבל ברור שכיום מדובר בסמל של יהודים. ישנם סמלים נוספים שמסגירים זהות יהודית וכולנו מכירים אותם, ביניהם ה"מגן דוד" המפורסם שכל העולם מזהה אותו כסמל יהודי מובהק.

ישנם כאלו שטוענים שהצורה של מגן דוד היתה חרוטה על המגן של הלוחמים של דוד המלך, אולם היסטוריונים שונים שללו ופרכו את הידיעה הזאת. צורת המגן דוד עם ששת הקצוות היא צורה שאכן נזכרת בספר קבלה (ספר "רזיאל המלאך") אבל היא לא נזכרת שם במפורש בשם "מגן דוד", וגם אין זכר לכך שזהו בהכרח סמל יהודי.

יש הטוענים שלפני שמונה-מאות שנה בערך, היה משיח שקר בשם דוד אלרואי, והוא אימץ את הסמל הזה לעצמו וקרא לו "מגן דוד" על שמו. המגן דוד - כך הם מסבירים - נוצר משני משולשים, והאות ד' בכתב עברי עתיק נראית כמו משולש. שני המשולשים רומזים אפוא לשתיה האותיות ד' של השם דוד.

כאמור, לא ברור מתי התחילו להשתמש בצורה הזאת בתור סמל יהודי. ישנם בתי כנסת עתיקים בלבנון שנמצאה בהם צורת מגן דוד, אבל כסמל יהודי נראה שזה התפתח בימי הביניים, בעיקר במדינות של האשכנזים.

מסופר שבפראג לפני שבע-מאות שנה הרשה הקיסר קארל הרביעי ליהודים להרים דגל משלהם, והם בחרו במגן דוד כסמל. ככל שהשנים חלפו הסמל התפרסם וקיבל תהודה יותר ויותר. הפרהסיה הכי משמעותית לצורה הזאת היתה, לצערנו, בזמן השואה האיומה כאשר הנאצים ימ"ש חייבו כל יהודי ללבוש את הטלאי הצהוב שהוא בעצם מגן דוד. גם על החנויות של היהודים בגרמניה הם ציירו מגן דוד כדי שאף גרמני לא יכנס לקנות שם.

אבל ישנו סמל יהודי נוסף שהוא מפורסם עוד יותר מהמגן דוד. וכאן אנחנו באים לפרשת השבוע שלנו.

בסוף פרשת נשא שקראנו בשבוע שעבר, קראנו על חנוכת המשכן. התורה מתארת באריכות רבה כיצד במשך שנים-עשר הימים הראשונים הקריב הנשיא של כל שבט קרבן בתור הנציג של השבט. מיד לאחר מכן בפרשתנו - פרשת בהעלותך - התורה ממשיכה בהוראות כיצד 'לחנוך' את הלויים ולהכשירם להיות משרתי השם. באמצע הסיפור, בין חנוכת המזבח להכשרת הלויים, 'נתקעים' בתחילת הפרשה שלנו כמה פסוקים בקשר למנורה, פסוקים שלכאורה הם ממש "לא במקום"...

בתחילת הפרשה אנחנו קוראים שהקב"ה אומר למשה שימסור לאהרן הוראה בקשר למנורה. שואל רש"י על אתר: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים", והוא עונה: "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו".

כולנו יודעים שבעם ישראל ישנם שלשה עשר שבטים, י"ב השבטים ושבט לוי. אולם כשהגיעו לחנוכת המשכן כל השבטים קבלו ייצוג הולם, ואילו שבט לוי נשאר בחוץ. משום-מה הקב"ה לא צוה שהנציג של שבט לוי יקריב קרבן ככל נציגי השבטים. מי היה הנשיא של שבט לוי? אהרן הכהן! ודוקא הוא - הכהן הגדול - לא הקריב עם כל הנשיאים. אהרן היה אומר (בלשון המדרש) "אוי לי שמא בשבילי אינו מקובל שבט לוי" - אהרן האשים את עצמו אולי בעטיו כל שבט לוי הפסיד, שמא בגלל מעורבותו במעשה העגל דחה הקב"ה את כל השבט שלו.

לאף אחד לא נעים להשאר מחוץ לתמונה. כאשר אהרן הבחין כיצד כל נציגי השבטים מקריבים קרבן, ואילו הוא - כנציג שבט לוי - נשאר מאחור נפלה עליו חלישות הדעת. ממשיך רש"י ואומר: "אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות". כלומר, הקב"ה הרגיע אותו ואמר לו: לך יש זכות גדולה יותר שהרי אתה מדליק את המנורה.

מדוע הדלקת המנורה חשובה יותר מאשר הקרבת הקרבנות? מוסיף המדרש ואומר: "הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין אבל הנרות לעולם" (מדרש תנחומא בהעלותך אות ה). הקרבנות היו משהו זמני, שהרי כבר אלפיים שנה שאין לנו קרבנות, אבל הנרות הם נצחיים לתמיד. ולכאורה אין זה מובן, הרי לאחר החורבן הפסיקו להדליק את הנרות בבית המקדש?! מסביר הרמב"ן שהכוונה לנרות חנוכה שהם ההמשך של הנרות של בית המקדש, ואותם הרי אנו מדליקים עד עצם היום הזה. אבל ישנם מפרשים שטוענים שזהו תירוץ דחוק.

ואולי ניתן לומר: בהפטרה של פרשתנו אנו קוראים את החזון של הנביא זכריה שהוא ראה "מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה". באחד ממאמריו מביא הרבי את דברי אדמו"ר הזקן ב'לקוטי-תורה' שהמנורה מסמלת את עם ישראל - "כללות נשמות ישראל נקרא מנורה ויש בה בחי' ז' נרות שהם ז' מדרגות בעבודת ה'". (לקו"ת ריש פ' בהעלותך).

המנורה מסמלת אפוא את עם ישראל בכללותו. כשם שהמנורה עצמה עשויה מחתיכה אחת של זהב טהור, כך גם עם ישראל הוא כולו זהב טהור. כמו שאסור לעשות את המנורה מצירוף של כמה חתיכות יחד, אלא דוקא "מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה", כך גם עם ישראל כולו, מאותם יהודים שהם בדרגה של הרגל בבחינת "ירכה" של המנורה ועד ליהודים שהם בראשה בבחינת ה"פרחה" של המנורה - כולם הם גוף אחד שלם. עם ישראל הוא אינו אוסף של יחידים כמו כל עם אחר, אלא זאת מציאות אחת, כולם הם בני אברהם יצחק ויעקב, כולם הם חלק מאותה חתיכת זהב.

במנורה ישנם שבעה קנים שהם מסמלים את שבעת הדרכים בעבודת ה', לא כולם חייבים לעבוד את ה' באותה דרך, שכן ישנה יותר מדרך אחת לעבוד את ה'.

השבוע מישהו שאל אותי: מדוע האשכנזים מבטאים את התפילה בצורה אחת, ואילו הספרדים מבטאים את מילות התפילה בצורה אחרת? מהי הדרך הנכונה? התשובה היא שישנה יותר מדרך אחת! גם המבטא של האשכנזים וגם המבטא של הספרדים שניהם נכונים, ועם שניהם אפשר לעבוד את ה'.

ישנם יהודים שעוסקים ראשם ורובם בלימוד תורה, וישנם יהודים שעיקר חיותם מתבטאת דווקא בעזרה ליהודי שני, וישנם כאלו שכל חיותם היא לבוא לבית הכנסת ולהתפלל או להיות חזן וכיו"ב.

כל הדרכים הללו נכונות ומועילות משום שכולן מוליכות לאותה מטרה. זה למעשה מהות הציווי שהקב"ה מצווה את משה, כשאהרן מדליק את המנורה "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". מסביר רש"י: "שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי, הפתילות שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי" - כולם מוליכים לכיון אחד ולמטרה אחת שהיא להתקשר אל הקב"ה.

מה שמעניין הוא שהמנורה אכן הפכה לסמל המובהק ביותר של העם היהודי. חוקרים טוענים שעל המגן של דוד המלך היתה חרוטה צורת המנורה. בנוסף לזה, המלך האחרון במלכות החשמונאים הדפיס על המטבעות שלו את צורת המנורה, ובעצם בכל החפירות הארכיאולוגיות מוצאים את צורת המנורה בכל מקום.

מדוע באמת הפכה המנורה - יותר מכל כלי המקדש האחרים - להיות הסמל של עם ישראל? מדוע לא המזבח למשל? התשובה היא פשוטה: מזבח מסמל הקרבה. מסירות נפש זה דבר נעלה מאוד, אבל אין לראות במסירות נפש מטרה לכשעצמה. אם צריך למסור את הנפש על מצוה - יהודי יעשה זאת בשמחה, אבל הוא אינו מחפש מלכתחילה "הרפתקאות" של מסירות נפש.

כשהקב"ה ציווה את אברהם אבינו להקריב את בנו, הוא היה מוכן כמובן לבצע זאת, אבל הוא לא חיפש את המצוה הזאת. אברהם אבינו הרגיש שכל המטרה שלו בחיים היא להאיר את העולם באור של האמונה בה'.

התפקיד שלנו הוא להיות "אור לגוים". ישנן אמנם דתות אחרות שקידשו את ההקרבה והפכו אותה לסמל שלהם. אולם עם ישראל צועד בדרכיו של הקב"ה שהאמירה הראשונה שנאמרה על ידו היתה "יהי אור"! עוד לפני שנבראו בני אדם בעולם, עוד לפני שהיו חיות ואפילו לפני שגדל עשב כלשהו בעולם, כשעדיין לא היה שום חפץ או בריה שהיה ביכולתה ליהנות מן האור הזה - כבר אז הקב"ה אמר "יהי אור". מדוע? משום שזוהי כל המטרה של בריאת העולם.

דוקא המנורה שהדליק אהרן הפכה לסמל המובהק ביותר של עם ישראל - "נרות להאיר".

(ראה מאמר ד"ה "וזה מעשה המנורה" - ספר המאמרים תש"ל עמ' 247).

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד